

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΑ'.

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 21 ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ 1913

ΑΡΙΘΜΟΣ 510

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΙΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ. 'Ο νοῦς νὰ ὑψωθῆ.

«Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο».

Ι. ΖΕΡΒΟΣ. Λυρικὲς σάτυρες.

ΜΕΝΑΝΤΡΟΣΜΑΓΝΗΣ. Ἀνθολογία τῶν Γάλλων λυρικῶν
ΜΟΥΣΙΚΟΦΙΛΟΣ. Ρυθμικὴ γυμναστικὴ.

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ. Οἱ ἀπόγονοι (συνέχεια).

ΨΥΧΑΡΗΣ. Εἰρήνη καὶ πόλεμος.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ—Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ.

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἄν καὶ τώρα μόλις τέλειωσε ὁ πόλεμος, ἂν καὶ τώρα μόλις σφραγίσανε τὴ συνθήκη τῆς εἰρήνης στὸ Βουκουρέστι, δύσκολο δὲν εἶναι, δὲν εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα του, νὰ φιλοσοφήσουμε λιγάκι ἀπάνω σὲ ὅσα εἶδαμε, σὲ ὅσα συνεβήκανε.

Τὸ βῆμα ποῦ ἔγινε πρὸς τὰ ὑμπρός, στάθηκε γιγαντένιο.

Πόσο κέρδισε ἡ Ἑλλάδα, χρονιὰ χρονιὰ θὰ τὸ καταλάβουμε. Μὰ ὅσο κερδεμένη κι ἂν εἶναι ἀπὸ ἔποψη γεωγραφικὴ, τίποτα δὲν εἶναι, σὰ στοχάζεσαι, τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἠθικὴ τὴν ἔποψη.

Δὲ νίκησε μὲ τὸ κουράγιο μονάχα, μὲ τὴν ὀρμή, μὲ τὴ θυσία, μὲ τὸ αἷμα· νίκησε μὲ τὴ μέθοδο, μὲ τὴν τέχνη, μὲ τὴν ἐπιστήμη, ὅπως στὰ Γιάννα, ὅπως τόσες ἄλλες φορές.

Κι ἀπὸ σημαίνει, ἐπειδὴ ὀρμὴ ἔχεις σήμερις, ἄβριο μπορεῖς νὰ μὴν ἔχῃς. Μέθοδο ἔχεις πάντα.

Καὶ δὲ βλέπω στεφάνι ποῦ νὰ μὴν τῆς ἀξίξη τῆς πατρίδας τῆς ζηλεμένης, τῆς λατρεφτῆς, ἀφοῦ δὲν τῆς ἄρκεσε νὰ νικήσῃ Τούρκους καὶ Βουλγάρους μὲ τὸ σπαθί, τοὺς νίκησε μὲ τὸ μεγαλεῖο τῆς ψυχῆς τῆς ῥωμαϊτικῆς, γιατί στίς χώρες ὅπου οἱ Βουλγάροι, τὰ τούρκικα τὰ τζαμιὰ τὰ κάμανε ἀχούρια, ἦρθε ὁ στρατὸς ὁ ἑλληνικὸς καὶ εἶπε στοὺς Τούρκους: —«Πάρτε πίσω τὰ τζαμιὰ σας, μιὰ κ' ἡ θρησκεία σας τὸ θέλει.»

Νὰ νικᾷς μὲ τὴ δύναμη, νὰ νικᾷς μὲ τὴ θέληση, μεγάλη βέβαια ἡ νίκη· τὸν ἐχτρὸ σου νίκησες.

Νὰ νικᾷς ὅμως ἀξάφνα μὲ τὴν καλοσύνη, τότες πὰ νίκησες τὸν ἑαυτὸ σου, νίκησες τὴν αἰκουμένη, μαζί νίκησες τοὺς αἰῶνες.

Εἶναι ἀλήθεια ποῦ στὸν ἀγῶνα τῆς τὸ φοβερό, βρήκε ἡ Ἑλλάδα τοὺς κατάλληλους ἀθρώπους.

Τρεῖς ἀφτοί, χωρὶς νὰ δίκησουμε τοὺς ἄλλους, ποῦ εἶναι καὶ τοῦ λόγου τοὺς ἀσκέρι σωστό, μὰ γιὰ νὰ ναναφέρουμε τοὺς μεγαλύτερους, τοὺς ὀδηγούς.

Τρεῖς: ὁ μακαρίτης ὁ βασιλιάς, ὁ Γιώργος. Ὁ Βενιζέλος. Ὁ Κονμπάρος.

Ὁ μακαρίτης ὁ βασιλιάς, ὁ Γιώργος, ἂς ποῦμε πὼς ἀκόμη καὶ σήμερις εἶναι ἄγνωστος. Ποῖς ξέρει, ποῖς ὑποψιάστηκε ποτέ του τὴ βαθεὶα τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸ λαό, γιὰ τὸ λαό του; Τὸ χαμόγελο τοῦ βασιλιᾶ ἔκρυφε τὸ τί ἐνοιθε μέσα του, τὸ χαμόγελό του τὸ ἀγαθὸ, τὸ ἐξυπνο, τὸ εἰρωνικὸ κάποτες, τὸ χαμόγελό του ποῦ εἶτανε ἀπὸ τὰ χαμόγελα ἐκεῖνα τῆς Δύσης, ἔπου ἡ ψυχὴ ντρέπεται τὸν πόνο τῆς καὶ καμώνεται πὼς παίξει.

Μιὰ φορὰ τὸ εἶδα τὸ χαμόγελό του στὸ βασιλικὸ τὸ παλάτι. Μιλῆσαμε κάμποση ὥρα μαζί. Καὶ μιλοῦσε πάντα χαμογελώντας. Ἀξάφνα τὸ χαμόγελο ἔσβησε. Μ' ἕνα ὕφος σοβαρὸ ποῦ τὸ θυμοῦμαι ἀκόμη, μὲ μιὰ φωνὴ ποῦ ἔμοιαζε νὰ βγαίη ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ βασιλιᾶ, μοῦ ἔλεγε τὴν καλοσύνη, τὴ φρονιμάδα, τὴν ὀρθὴ κρίση τοῦ λαοῦ μας, καὶ τί ἀφοσίωση ποῦ τοῦ εἶχε τοῦ λαοῦ καὶ πόσο τοῦ ἄρεξε στὸ Τατόι νὰ κουβεντιάξῃ μὲ τοὺς ἀπλούς. Σάστισα, γιατί τὸν εἶχανε τόσο ἀδικημένο τὸν καημένονε, ποῦ ὅσο κι ἂν ἀποφέγω νὰ πιστέω τὸ τί κόφτουνε οἱ γλώσσες δῶθε κείθε, τὸν περνοῦσα καὶ γὼ γι' ἀδιάφορο κ' ἐγώιστή. Τότες κατάλαβα τὸ λάθος μου. Καὶ κατόπι, σὰν ἦρθε ὁ πόλεμος τοῦ 1897, κατάλαβα τί βάσανα τράδηξε ὁ ἄθρωπος, ποῦ ἤξερε ἀπὸς τί μαγερέδανε τότες οἱ Δυνάμεις, ποῦ γινώριζε τὴν κακούργα, τὴν ψέφτρα, τὴν ἀνόνη Ἀουστρία, ἔβλεπε πὼς ὁ τόπος του πήγαινε στὸ χαμό του — καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ἐμποδίσῃ, ἀφοῦ ἀλλιῶς τὸ ἤθελε ὁ Ντεληγιάννης.

Κατάλαβα καὶ τώρα τελεφταῖα πὼς ὄχι ἀπὸ διπλωματία μαθές, ὄχι ἀπὸ τὴν τέχνη του νὰ κάνῃ βλῆματα στοὺς διάφορους θρόνους τῆς Ἑβρώπης, παρὰ

πιδ πολύ, ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν ποὺ τοῦ ἔδινε δύναμη, θάρρος καὶ νοῦ, κατάρθωσε, ὑστερὶς ἀκόμη κ' ἀπὸ τὶς πίκρες τοῦ 1897, νὰ βαστάξῃ ὀρθία τὴν μπαντιέρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Καὶ νὰ μὴν ξεχνοῦμε πὼς ὁ βασιλιάς ὁ Γιωργος, πιστὸς στὸ Σύνταγμα, καθὼς πάντα, ὅτι ποὺ σήμανε ἡ ὥρα, ἔδειξε τὴν τίμια τὴν μπαντιέρα στὸ Βενιζέλο καὶ τοῦ εἶπε·

— «Λοιπὸν ἔλα τοῦ λόγου σου τώρα νὰ μᾶς κυβερνήσῃς!»

Ὁ Βενιζέλος! Εἶναι νὰ γελάσῃ κανεὶς — καὶ νὰ θυμώσῃ, ὅταν ἐρχοῦνται μερικοὶ καὶ συγκρίνουνε τὸ Βενιζέλο μὲ τὸ Φερντινάντο τῆς Βουλγαρίας. Ἐχουνε νὰ ποῦνε δηλαδὴ πὼς ὁ Φερντινάντος εἶναι περίφημος διπλωμάτης, ἄθρωπος μὲ σκέψη, μὲ νοῦ, μὲ κρίση, πὼς ὁ Φερντινάντος, μ' ἓνα λόγο, εἶναι **φρόνιμος**.

Νὰ χαίρουνται τὴ φρονιμάδα του οἱ Βούλγαροι, ποὺ σὲ ὠραία κατάντια τοὺς ἔφερε, ἀφοῦ στὴ φρονιμάδα του τὸ χρωστοῦνε ποὺ ξαναπῆρε τὴν Ἀντριανούπολη ὁ Τούρκος. Εἶναι φρόνιμος ὁ κύρ σουρτούκης ὅπως εἶναι φρόνιμος ἓνας προδότης, ποὺ ἀπὸ φρονιμάδα ὑποθέτω προδίνει, γιὰ νὰ κερδίσῃ, ἐνῶ τὰ λασπώνει. Παιδὸν δὲν πρόδωσε μὲ τὴν ταλαίπωρη, μὲ τὴ ἔλεεινή του τὴ φρονιμάδα, ποὺ εἶναι οἰκουμενικὴ ὅταν τὴ προδοσίᾳ του τὴν ἴδια; Ὡς καὶ τὸν ἑαυτὸ του πρόδωσε, ἅμα τὸν καταλάβαινε οἱ προδομένοι. Τί προσμένετε κιόλας ἀπὸ ἔναντε ποὺ δὲν τοῦ ἔφτασε νὰ γεννηθῇ ντ' Ὀρλεάνης καὶ ποὺ θέλησε ἀκόμη νὰ γίνῃ Βούλγαρος;

Ἡ φρονιμάδα του στάθηκε ἡ καταστροφή του. Καὶ εἶναι καιρὸς ποὺ τὸ φωνάζω, πὼς πιδ ἀνόητο, πιδ ἄπραχτο τίποτα στὸν κόσμον δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὴ φρονιμάδα, πὼς μὲ τὴν τρέλα μονάχα κατορθώνονται νὰκατόρθωτα.

Ὁ Βενιζέλος μας ἴσια ἴσια τὴν ἔχει τὴν ἅγια τὴν τρέλα τὴν κοσμονικήτρα. Σᾶς φαίνεται παράξενο; Συλλογιστῆτε το καὶ συζητοῦμε. Γιατί φανταστῆτε τί θὰ πῆ νὰ εἶναι κανεὶς στὴν ἀρχὴ μικρὸ μικρούτσικο προσωπάκι, σὲ μιὰ Κρήτη μάλιστα ποὺ ἀνεξάρτητη δὲν εἶναι· νὰ μὴν ἔχῃ κανεὶς οὔτε τὸ δικαίωμα νὰ ψηφιστῇ βουλευτῆς στὸ βασίλειο τὸ ἑλληνικό· καὶ ὅμως νὰ τὸ βάλῃ μὲ τὸ νοῦ του πὼς θὰ γίνῃ πρωθυπουργός, πὼς θὰ κάμῃ τὴν Ἑλλάδα πιδ δοξασμένη, πιδ πλούσια, πιδ μεγάλη. Καὶ νὰ τὸ καταφέρῃ!

Ἀπὸ τὸ τίποτα, ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ ἅπλοιο ἄθρωποι, τίποτα δὲν εἴμαστε προτοῦ βγοῦμε στὴ μέση, ὅσοι βγαίνουμε, ἀπὸ τὸ τίποτα νὰ καταντήσῃς ἀρχηγός, νὰ διῆς τὴν ἰδέα σου νὰ ξαπλώνεται, νὰ νικᾷ, σημαίνει πὼς εἶσαι ἄθρωπος.

Ἀπὸ τοὺς τρανότερους ὁ Βενιζέλος.

Καὶ τώρα ὁ **Κουμπάρος**; Νὰ σᾶς τὸ μολογήσω ξάστερα, ἔχω ἀδυναμία μὲ τὸν **Κουμπάρο**. Ἴσως μὴν ἀδυναμία ἐγωιστικὴ καὶ ἀπὸ λόγους προσωπικοῦς. Εἶτανε ἀκόμη πολὺ νέος ὅταν τὸν πρωτογνώρισα. Παίζανε τότε στὴν Ἀθήνα τὴ **Φαῖστα** (μὲ τὸ συμπάθειο) τοῦ Βερναρδάκη. Μιλῆσαμε γιὰ τὸ θέατρο, γιὰ δράματα καὶ κωμωδίες, μ' ἓνα λόγο γιὰ θέματα φιλολογικὰ, ποὺ καθαπτὸ ἐνὸς Διαδόχου δουλειὰ δὲν εἶναι. Ἀπόρρεσα μὲ τὴν ἡσυχία, ὀρθὴ καὶ συνάμα θαρρῆτὴ γνώμη, μορφωμένη ἀπὸ δική του ἰδιαίτερη σκέψη καὶ ἀντίληψη, ποὺ εἶχε ἀπάνω σὲ κάμποσα φιλολογικὰ ἢ ἄλλα. Εἶπα μέσα μου πὼς τέτοιο γερὸ κεφάλι θὰ φανῇ μιὰ μέρα σὲ ὅποια σπουδαία περίσταση καὶ ἂν εἶναι. Οἱ φίλοι μου θὰ ξέρονε πὼς ἀκόμη καὶ στὶς πιδ μάβρες ὥρες, ὅταν τὸν κρίνανε τόσο ἄδικα, πάντα μου ξεσπάθωσα γιὰ τὸ **Διάδοχο**. Νάτος πιά τώρα καὶ βασιλιάς. Καὶ τί βασιλιάς! Τοῦ χρωστῶ κάτι ποὺ δὲν τὸ ὑποψιάζεσται. Χρόνια εἶναι ποὺ σιγὰ σιγὰ, συνεφετιάνεται στὸ νοῦ μου καὶ μεστώνει ἓνας **Διγενῆς Ἀντρίτας**, ἓνα μεγάλο, ἐθνικό, λαϊκὸ παραμῦθι. Μὲ τοὺς δυὸ τελεφταίους πολέμους, σὰ νὰ τὸ ἀντιλήφτηκα πιδ καλὰ, σὰ νὰ ζουγραφίζονται στὰ μάτια μου παστρικώτερες οἱ γραμμές. Ἄντις πρόσωπα, θὰ βάλω ἔθνη, πρόσωπα θὰ γίνουνε ἡ Ἑλλάδα, ἡ Τουρκία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία, ἡ Ἀουστρία. Μοῦ χρειάζεστανε ὅμως κ' ἓνας βασιλιάς. Τονε βρῆκα, τὸ βασιλιά τὸ νικητῆ, τὸ βασιλιά ποὺ ἔχει τὸ μεγαλεῖο, ποὺ ξέρεῖ νὰ εἶναι βασιλιάς καὶ ποὺ συνάμα μὲ τοὺς στρατιώτες του γίνεταί ἀδέρφι, τὸ βασιλιά ποὺ τὰ λόγια του παίζουνε, ποὺ τὸ πρόσωπό του γελά, ποὺ παίζει μὰ ποὺ δὲ γελά, τὸ σπαθί του, τὸ βασιλιά ποὺ μέσα του ζῆ ἀκέρια ἡ ψυχὴ τῆς Ῥωμοσύνης, ποὺ σ' ὄλο τὸ Ῥωμαϊκὸ θὰ βασιλέψῃ, γιατί Ῥωμαϊκὰ μιᾶ, νὰ, τί τὰ θέτε, βρῆκα τὸν **Κουμπάρο**.

Κατόπι, μπορεῖ καὶ ἀπὸ τώρα, θὰ συζητοῦνε — μήπως δὲν πρέπει πάντα νὰ συζητοῦνε στὴν Ἑλλάδῃ; — θὰ συζητοῦνε γιὰ νὰ προσδιορίσουνε ποῖς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀθρώπους ποὺ ἀναφέραμε πιδ ἀπάνω στάθηκε ὁ πιδ ἄξιος, ὁ πιδ ἐξυπνος, ὁ πιδ χρήσιμος στὸν τόπο του. Μὴ συζητᾶτε, παιδιὰ, κ' ἔλατε κάλλια νὰ συμφωνήσετε μαζί μου. Ὁ πιδ ἄξιος, ὁ πιδ ἐξυπνος, ὁ πιδ χρήσιμος στὸν τόπο του στάθηκε ὁ καθένας τους τὸ ἴδιο. Τέτοια ἢ ἀλήθεια. Κάθε φορὰ ποὺ σ' ἓνα ἔθνος σημαίνουνε οἱ ὥρες οἱ μεγάλες, μαζί ξυπνᾶνε, μαζί φαίνονται οἱ μεγάλες οἱ ψυχές· ἄς εἶναι τὸ σκαρὶ τους διαφορετικὸ, ἓνα τὸ μεγαλεῖο τους, ἀφοῦ ἓνα σκοπὸ κυνηγοῦνε καὶ πετυχαίνουνε μαζί. Πρῶτη βάση, ποὺ χωρὶς ἀφτή-

νε, δὲ θὰ γινότανε τίποτα, ἡ μακρινὴ βασιλεία τοῦ μακαρίτη τοῦ βασιλιᾶ, τοῦ Γιώργου τοῦ Α'. Τὸ κατόρθωμα τὸ σπουδαῖο τοῦ Βενιζέλου, τὸ ἀπίστευτο κατόρθωμα εἶναι ποῦ πάτησε στὰ πόδια του τὴν πρόληψη τὴν παλιά, ἔκαμε συμμαχία μὲ τοὺς Βουλγάρους, ὡς κι ἀπὸ ἓνα Φερντινάντο εἶχε τὴν τέχνη νὰ ὠφεληθῇ. Τὸ κατόρθωμα τοῦ Κωσταντίνου, ποῦ χτύπησε τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸ Φερντινάντο τοὺς χίλιες δυὸ φορές.

Ἴσως, ἴσως ἕως τὸ κατόρθωμα τὸ σημαντικώτερο γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, ἴσως νὰ τὸ χρωστοῦμε στοὺς Βουλγάρους.

Μὲ τὴν ἀπιστία τους, μὲ τὴν ἐπίθεσή τους τὴν ἀνόσια, μὲ τίς σφαγές τους, μὲ τὰ ὄργια, τὰ πράματα τουλάχιστο ξεκαθαριστήκανε. Τώρα βλέπουμε ποῦ πάμε. Ὁ πόλεμος σήμερα δὲν τελειώνει. Ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Τὸ ζήτημα εἶναι ποῖς ἀπὸ τοὺς δυὸ θὰ νικήσῃ, ὁ Βούλγαρος ἢ ὁ Ῥωμιός, ποῖς ἀπὸ τοὺς δυὸ θὰ πάῃ στὴν Πόλη. Ἀναμεταξύ τους ὁ ἀγώνας ἀπὸ δῶ κι ὀμπρός, ὁ τελειωτικὸς ὁ ἀγώνας, ὁ μόνος. Ἀγκαλιά, τὸ καταλάθανε στὴν Ἑλλάδα μας, πρὶν ἔρθω καὶ τὸ γράψω ἐδῶ. Τὴν ἤπια τὴν εἶδηση σὰ νὰ εἶτανε φρέσκο φρέσκο νερὸ στὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ. Τὸ λένε ἔλες οἱ φημερίδες ὕστερις ἀπὸ τὴν εἰρήνη τοῦ Βουκουρεστιοῦ, ἡ πρώτη φροντίδα τῆς κυβέρνησης στάθηκε ἡ φροντίδα τοῦ μελλομένου στρατοῦ κ' ἡ μεθοδικώτερη, τρανώτερη ἀκόμη διοργάνωσή του. Ὡστε βλέπετε τί ὠραία κατόπι ἀπὸ τὴν νίκη, ὅποια κι ἂν εἶναι, ὁ νικητὴς τὰρέσει νὰ πάῃ νὰ τὸ στρώσῃ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό τῆς δάφνης καὶ νὰ τὸν τζακίση. Ἔτσι τσακίζεται ὁ ἴδιος. Ἦπνο ἢ δουλειὰ δὲ γράφει. Δίχως νὰ χασομερήσῃ μιὰ στιγμή, ἔτοιμη ἀπὸ τώρα πρέπει νὰ εἶναι ἡ Ἑλλάδα.

Κι ὄχι μόνο πὼς εἶναι σφέρο τῆς. Θαρῆεῖτε τάχα πὼς κ' ἡ δικαιοσύνη δὲν τὸ φωνάζει, δὲν τὸ προσταίζει, νὰ πάῃ φόρα τὸ Ῥωμαϊκό;

Οἱ Βουλγάροι, μὲ τὸ Φερντινάντο τους μαζί, κατωρθώσανε νὰ συγκεντρώσουνε στὸν ἑαυτὸ τους, νὰ πορουφήξουνε στὴν ψυχὴ τους ὅ τι μπορεῖ κανεὶς σὲ ἔλη του τὴν οἰκουμένη, σὲ ἔλη τὴν ἀθρωπότητα, νὰ φανταστῇ ἀχρεῖο, βάρβαρο, ἄγριο, ἄτιμο, ἀνήθικο, ψέφτικο, ἀπιστο, γουρούνικο, μὰ καὶ γαῖ-δούρικο, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατό νὰ εἶδε κανεὶς φερσίματα πιδ ἀνόητα, πιδ μπουνταλάδικα, πιδ ζεβζέκικα.

Καὶ θέλετε τάχα, τέτοια ζῶα, τέτοια χτηνώδिका ὄντα νὰ νικήσουνε; Ὅχι δά, παιδιὰ μου, ἀπὸ πὰ δὲ γίνεται. Τί θὰ κάμουμε κίόλας τόσους πεθαμμένους ποῦ δὲν τοὺς σκοτώσανε μονάχα οἱ Βουλγάροι, ὅπως σκοτάνει κανεὶς στὸν πόλεμο τὸν ἐχτρὸ του, μὰ ποῦ τοὺς βασανίσανε, τοὺς μαρτυρί-

σανε, τοὺς σακατέψανε, τοὺς κόψανε τὰ χέρια τους, τὰ ποδάρια τους, τὰ φτιά τους, ποῦ τοὺς βγάλανε τὰ μάτια καὶ ζωντανούς ἀκόμη, ποῦ καὶ νεκρούς τοὺς ξεκολλήσανε ἀπὸ τὰ στήθια τὴν καρδιά, ποῦ στὰ χωριά, στοὺς δρόμους, στὰ σπίτια, παντοῦ, προτοῦ ξεψυχήσουνε οἱ ἄμοιροι, μπροστά τους, ἀτιμάζανε τίς γυναῖκες τους, τίς ἀδερφές τους, τὰ παιδιὰ τους, ἔξη ἐφτὰ χρονῶ παιδάκια, θηλυκὰ κι ἀρσενικὰ, ποῦ ξεκοιλιάζανε τίς μαννάδες τους, πῆτε μου, τί θὰ τοὺς κάμετε τοὺς πεθαμμένους ἀφτούς; Σὰς τὸρ-κίζουμαι, θὰ σηκωθοῦνε, ὄχι! δὲ θὰ σηκωθοῦνε, γιὰτὶ δὲν πέσανε ποτέ τους, γιὰτὶ ξεκολουθοῦνε οἱ πεθαμμένοι τὴ ζωὴ τους στὰ σπλάχνα μέσα τοῦ λαοῦ ποῦ δὲν ξεχνᾷ, γιὰτὶ στὰ σπλάχνα του μέσα θὰ δέρνονται παντοτινὰ θὰ βοοῦνε. ὥσπου νὰ ξελοτρεφτῇ ὁ στερνὸς ὁ Βούλγαρος, ὁ στερνότερος, ἐπειδὴ, μὰ τὸ ναί, δὲ βλέπω ἄλλη προκοπὴ παρὰ νὰ λείψῃ τέτοιος λαὸς ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς.

- < -

Ἄς ἀφήσουμε τοὺς θυμούς, καὶ τοὺς πιδ δικίους ἀκόμη. Δὲν εἶχα σκοπὸ νὰνάψω ἔτσι ξαφνικὰ. Μὰ τί νὰ κάμῃ κανεὶς μὲ ἀθρώπους ποῦ τὸ ἀδύνατο σοῦ τὸ καταφέρανε δυνατό, δηλαδὴ νὰ φαίνεται ἄγγελος μπροστά τους ὡς κι ὁ Τοῦρκος ὁ καταραμένος;

Ἄς ξανάρθουμε πὰ μὲ ἡσυχία στὰ φιλοσοφικὰ μας γιὰ τὸν πόλεμο.

Δύσκολο νὰ μὴν παρατηρήσῃ ὁ νοῦς ὁ ιστορικὸς τὴ σύμπτωση τῆς νίκης μὲ τὸ ξύπνημα τὸ μεγάλο τῆς Ἰδέας. Μαζί, ὅπως εἶπαμε καὶ πιδ ἀπάνω, μαζί, σ' ἓνα ἔθνος, ὅταν εἶναι νὰ ὠριμάσουνε οἱ καρποὶ του, μαζί ξανοίγουνε ἔλα του τὰ καλοκαίρια. Τὸ γλωσσικὸ τὸ ζήτημα, ἐγὼ τῶχω πὰ γιὰ κερδεμένο. Βέβαια, δὲ θὰρχίσουνε ἄβριο νὰ διδάσκουνε τὴ δημοτικὴ στὰ σχολεῖα. Βέβαια ἡ πρόληψη μονομιάς δὲ θὰ πάψῃ νὰ θερμίζῃ τὰ Ῥωμαϊκὰ τὰ κεφάλια. Μὰ ἡ νίκη ἀσφαλισμένη ἀπὸ τὴν ὥρα ὅπου πάρθηκε ἡ Σαλονίκη, ὅπου τὰ Γιάνενα παρθήκανε! Ὅποιος τὰξιώθηκε νὰ χαρῆ ἀληθινὰ μεγαλεῖα, τὰ ψέφτικα δὲν τὰ γυρέθει. Περιττὸς οἱ καθρέδουσες, ἐκεῖ ποῦ σὲ τόσους καὶ τόσους τόπους, σὲ τόσες χώρες, ἀντηγήσανε νικηφόρα τὰ γλυκὰ μας τὰ Ῥωμαϊκὰ. Μάλιστα, κύριε Πρόεδρέ μου, κύριε Πρωθυπουργέ, μάλιστα, κύριε Βενιζέλο μου, τὰ Ῥωμαϊκὰ τὰ δικὰ μας ἀντηγήσανε παντοῦ, ὄχι τοῦ Κράτους ἢ γλώσσα. Μήπως γλώσσα τοῦ Κράτους εἶναι, μὴ σοῦ κακοφανῇ, τὰ βξωνάκια; Μήπως γλώσσα τοῦ Κράτους εἶναι ὁ Κουμπάρος; Πῶτα τὸ Μιστριώτη νὰ σοῦ πῇ ἂν ὁ κουμπάρος τοῦ ἀρέσει. Φρίκη μου! Τί βάρβαρη, τί πρόστυχη, τί ξένη λέξη ποῦ εἶναι ἀφτῆ! Ἐνὴν λέξη; Σῶπα, δάσκαλε, κι ὁ μόνος ξέ-

νος εἶσαι σύ. Ξένη λέξη δὲν εἶναι ἢ λέξη πού μέσα της βάζει ὁ Ῥωμῆς τὴν καρδιά του, τὴ θρησκεία του, καὶ γιὰ τοῦτο **νουμπάρο** λέει ὁ στρατιώτης τὸ βασιλιά του.

Δὲν τὰ ξεδιαλίσαμε τάχα, μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ, ἀπὸ τὰ 1888, στὸ μικρὸ τὸν **Πρόλογο** τοῦ **Ταξιδιοῦ** μας ; Τὰ νοερά μας, τὰ διανοητικά μας τὰ σύνορα μεγαλώνουνε μαζί μὲ τὰ φυσικά, μὲ τὰ πολιτικά μας τὰ σύνορα. Ἔτσι τώρα στὴν Ἑλλάδα θὰ μεγαλώσουνε ἀντάμα, καθὼς ἀπὸ τότες τὸ πρόσμενα. Τὸ καημένο τὸ **Ταξίδι** μου ! Ἀφήστε με λιγάκι νὰ τὸ θυμηθῶ καὶ νὰ κλάψω. Ἴσως — ποῖς τὸ ξέρει ἀχ ! — Ἴσως καὶ σὰς τὰ ματάκια σας μιὰ σταλούλα βουρκωθοῦνε, ἀν τύχη καὶ διαβάσετε ποτέ σας ὅσα ἔγραψα ἐκεῖδὰ γιὰ τὸν **ἐλληνικὸ στρατό**, πού τὸν ἐβλεπα κ' ἔτρεμε ἢ καρδιά μου ἀπὸ τὸν πόνο καὶ ἀπὸ τὴ χαρὰ, γιὰ τὸν **ἐλληνικὸ στρατό**, πού μὲ τὴ νίκη του καὶ ἢ γλώσσα μας θὰ νικήσῃ· διαβάστε, διαβάστε, παιδιὰ, τί λέει τὸ ἄμοιρο τὸ **Ταξίδι** γιὰ τὴν ὥρα ὅπου τὸ χῶμα τὸ σκλάβο θὰ τὸ διώλεφτερο στὸ γυρισμό μου, ὅπου, προτοῦ ἀκόμη τὸ πόδι μου πατήσῃ στὸ λέφτερο τὸ χῶμα τὸ ἐλληνικό, ἅμα φτάσῃ τὸ βαπόρι, θὰ μ' ἀρπάξουνε οἱ φίλοι καὶ θὰ τοὺς ἀρπάξω, θὰ γκαλιαστοῦμε σφιχτὰ σφιχτὰ, ἢ καρδιά μου μέσα μου θὰ τρέμῃ πού θὰ πονῶ, τὰ μάτια μου θὰ φουρκώσουνε, ποτάμια δάκρυα θὰ χύνω καὶ συνάμα θὰναγαλλιᾶζω πού θὰ βλέπω μπροστά μου στρατὸ ἐλληνικό.

Καλέ, ὅσα γίνονται σήμερα, ἐγὼ ἀπὸ τότες τὰπομάντεψα καὶ τὰπομάντεψα, ἐπειδὴ ἔλπιζα. Ἐλπίζα, ναί, ἀκαταδάμαστα, ἔλπιζα μέσα στὴ μέση ἀκόμη τῆς γενικῆς ἀπελπισιάς. Ἐλπίζα στὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς ἀφιέρωσα νέος ὄλη μου τὴ δράση, καὶ θυσίασα ὄλη τὴ ζωὴ μου, καὶ τόκαμα, μπορῶ νὰ πῶ, ἀφιλόκερδα, ὅπως φέρθηκα πάντα μου, ὅπως ἔξακολουθῶ νὰ φέρνομαι, γιὰτὶ ἐννοεῖται πὼς ἄλλιως ἄλλα πολλὰ μποροῦσα νὰ κερδίσω. Καὶ δὲν τὸ μετανοιῶνω πού διάλεξα τὴ στρατὰ τὴ μακρινὴ γιὰ μένα καὶ τὴν ἔρημη, ἀφοῦ δὲ γελάστηκα κ' ἢ Ἑλλάδα νικά. Δὲ γελάστηκα οὔτε γιὰ τὴ τύχη τὴ δική μου. Ἀπαρχῆς τὸ ἤξερα πὼς πῶ πολὺ θὰ γνώριζα τὴν πίκρα τῆς δάφνης ἀπὸ τὴ δάφνη τὴν ἴδια. Τί πειράζει ; Τὸ χρέος του νὰ προφτάσῃ κανεὶς καὶ φτάνει μας. Οἱ ἀδικίες, οἱ ἀχαριστίες, οἱ ἀνοησίες, τὰ πείσματα τοῦ ἐνός, ἢ κακὴ θέληση τοῦ ἄλλου, μιὰ στιγμὴ σὲ θυμώνουνε, σ' ἐρεθίζουνε, σὲ ἀπελπίζουνε. Ὑστερα ὅμως σοῦ ἀφίνουνε μέσα σου μιὰ λύπη, μιὰ ἱερὴ λύπη πού σὲ ὑψώνει.

Ἔτσι καὶ γὼ σήμερα, μὲ κάποια λύπη καὶ μ' ἕνα δάκρι, σὰς ἀποχαιρετῶ, παιδιὰ, φίλοι καὶ δικοί,

ἀναγνώστες τοῦ ἀγαπητοῦ μας τοῦ **Νουμά**. Τοῦτο εἶναι τὸ στερνό μου τὸ ἄρθρο στὸ φύλλο του τὸ στερνό. Μπορεῖ, ποῖς ξέρει ; νὰ εἶναι καὶ τᾶρθρο μου τόλόστερνο, ἐπειδὴ, ἅμα πάψῃ νὰ βγαίνῃ ὁ **Νουμάς**, ποῖα φημερίδα θαρῆτε νὰ βρεθῇ πού νὰ φιλοξενήσῃ τὰ φτωχὰ μου ; Μὲ τὰ χρονάκια μου κ' ὕστερις ἀπὸ κάμποση δουλειά, κατάντησε νὰ μὴν ἔχω, πού νὰ πῆς, κανένα δημοσιογραφικὸ ἀπακούμπι. Δὲ θάρχουμαι πιὰ τὸ λοιπὸν ἀπὸ δῶ κι ὀμπρὸς νὰ σὰς μολογῶ τὴν ἀγάπη μου τὴν πιστὴ γιὰ τὴν πατρίδα. Δὲ θάκούσετε πιὰ τὴ φωνή μου. Κ' ἔτσι πρέπει. Τοὺς γέροντες, τοὺς παλιούς, στὴν Ἑλλάδα, τοὺς βαριοῦνται. Τὸν Ταγκόπουλο καὶ μένα σωστὸ μῶ φαίνεται νὰ μᾶς ξεφορτωθοῦνε. Ἀρκετὸς καιρὸς πού πολεμοῦμε οἱ δύο μας μαζί. Μὰ σὰ δύσκολο κιόλας νὰ ἔξακολουθήσῃ ὁ ἅγιος ὁ ἀγώνας μας, ἀφοῦ οἱ ἑκατομμυριοῦχοι τῆς δημοτικῆς φτωχέψανε ἔξαφνικὰ ὕστερις ἀπὸ τὴ νίκη, ἀπὸ τὰ ἔξοδα ὑποθέτω τοῦ πολέμου ὄλου. Τί καλὰ πού βρέθηκε, γιὰτὶ πόσοι θὰ πάρουνε πῶς ἤσυχια τὴν ἀνάσα τους ἄδριο, σὰ βεβαιωθοῦνε πὼς ἔζησε πιὰ καὶ πάει ὁ **Νουμάς** ! Ἴσως μάλιστα συλλογιστοῦνε πὼς μποροῦσε νὰ λείψῃ κιόλας ἀφτὸς ὁ ἀριθμὸς ἐδῶ.

Ἐνας εἶναι καὶ μὴ θυμώνετε. Γιὰ σπουδαῖα περιστατικὰ ταιριάζει νὰ εἰπωθῇ κ' ἕνας λόγος σπουδαῖος. Γιὰ δύο αἰτίες ἀπὸ τίς σημαντικώτερες εἶναι ἀδικία νὰ σταματήσῃ ἔτσι ὁ **Νουμάς**.

Ἀδικία γιὰ τὴν Ἰδέα βέβαια, τὸ ζήτημα κερδεμένο, μὰ κερδεμένο ἀπὸ ἐποψὴ φιλοσοφική, στὴ βάση του μονάχα, δηλαδὴ τὴ στιγμὴ ὅπου ἴσια ἴσια ἢ μεγαλύτερη δουλειὰ ἔχει νὰ γίνῃ, τῆς νίκης ὁ διοργανισμός, μιὰ καὶ γιὰ νίκη μιλοῦμε.

Ἀδικία σωστὴ γιὰ τὸν Ταγκόπουλο, πού τὴν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς του, τὸ ταλέντο του τὸ σπάνιο, τὴ ζωὴ του, τὴν πίστη του, ὄλα του ἦρθε νὰ τὰ προσφέρῃ τῆς Ἰδέας. Καὶ τὸν ἔξαπολοῦμε νέττα σκέττα. Κάμωμα πού καὶ πολιτικὸ δὲν εἶναι ἀθρῶποι ὄλοι μας· θὰ τὸ συλλογιστοῦνε κ' οἱ ἄλλοι, προτοῦ ἔρθουνε σὲ μᾶς, νὰ ζώσουνε τὸ σπαθὶ μας.

Νὰ σὰς τὸ πῶ κρυφὰ κρυφὰ στάφτάκια σας τὰγαπητὰ μου· τὸ λάθος τὸ ἀσυχῶρητο τοῦ Ταγκόπουλου ἴσως νὰ στάθῃκε πού προκήρηξε — ὁ μπουνταλάκος ! — ναῖσκε, προκήρηξε πῶς δυνατὰ παρὰ πού θὰ τοῦ σύφερνε, τί θαρῆτε ; τὸν ψυχαραισμό του ἢ πῶ σωστά, τὴν ἀφοσίωσή του στὸ μούτσουνο μου, καὶ τὸ μούτσουνο τοῦ Ψυχάρη, παιδιὰ, ἔ ! πρέπει νὰκούσετε πιὰ καὶ νὰ μάθετε. Ὅπως τὸ δῆλωσε πολὺ φρόνιμα μιὰ μέρα ἕνας φίλος μας — «Ὁ Ψυχάρης κατάντησε σήμερα νὰ εἶναι ὁ Καπετάν **Ένας**. Γιατὶ νὰ μὴ μὲ βάλουνε ἀρχηγὸ ἐμένα ;»

Καὶ βέβαια, γιὰτὶ ὄχι ; (ἀχ ! Ἐθνικό μου Συμ-

πόσιο έσύ !) Πρώτος έγώ τόν ψηφίζω, άφου ψηφίζονται φαίνεται οι άρχηγοί, δέν τούς ψηφίζουμε τά έργα τους.

"Αμα βρεθή τó λοιπόν ó κατάλλήλος άρχηγός, θά διούμε και μεις άπρη μέρα. Δέν ξέρω, δέ με βώτησε, δέ με συβουλέφτηκε, δέ μου ζήτησε τή γνώμη μου ψυχή άθρώπου, μά έγώ έχω καλή έλπίδα πώς στή θέση του **Νουμά**, θά μάς ξεφυτρώσει άγάλια γάλια κανένα φύλλο τής γλυκειάς μου τής **μισής**, κανένα (κοιτάξτε, παρακαλώ, πιά άπάνω) κανένα **φρόνιμο**, κανένα **φερντινάτικο** φύλλο, πού γυρέθοντας νά πουλήσει δού'εψη στέν καθένανε, θά τούς πουλήσει δλους, κ' έτσι θά προδώσει μά μορφή τήν 'Ιδέα.

Κάτι ώς τόσο και τούτο, κάτι βέβαια, νά βγή τέτοιο φύλλο. Τιμή πού μου γίνεται για τήν είκοσιπενταετηρίδα του **Ταξιδιού**. Έδω και είκοσι πέντε χρόνια, ούτε φύλλο πού νά μάς προδίη δέν είχαμε.

Άφου τó λοιπό γιορτάζω φέτο, θά παρακαλέσω νά μου κάμουνε κ' ένα χατίρι. Άντρα διεφτυντή νά μη βάλουνε. Χρόνος δέ θά περάσει κι δλοι: θά του ριχτούνε. Ίσως λιγώτερο με γυναίκα. Γι' άφτό προτείνω νά γίνη διεφτυντρια ή κυρία Δέλτα. Έτσι τουλάχιστο έχω προστάτη στό στρατόπεδο τής Μισής—άς άφήσουμε πώς ύπάρχει κάποια έλπίδα, διεφτυνώντας, νά μήν αδειάζη νά γράφη παραπανιστά για τούς Βουλγάρους του παλιού καιρού.

Έγώ, αδέρφια, έννοια σας και άρθρα νά μη γράφω, δέν πειράζει. Πάνω άλλιώς τή δουλειά. Βράζει μέσα μου τó **Μεγάλο** μου τó **Ταξίδι**. Μέσα μου βράζει δυνατά, μέσα μου φουσκώνει ó **Διγενής Άγκίτας**. Μέσα μου καίει, άγια πυρκαγιά, ή άγάπη τής Ελλάδας. Έχω λίγα χρόνια νά ζήσω, θά τά ζήσω στά δοξαμένα τά χώματα κάτω. Θά σάς έρχομαι κάθε καλοκαίρι. Θά βλέπóμαστε, θά κουβεντιάζουμε, θά συζητούμε, άρθρα προφορικά θά σάς βγάζω, και θά πάμε σίγουρα όμπρός. Δέν τó φαντάζεστε, ή γλώσσα μου τί κόφτει και τί δέν κόφτει. Όλοι σας θά γίνετε φίλοι μου και τί δέν διήτε. Δέ θά είναι άναμεταξύ μας, όπως με τούς Βουλγάρους, πού λέει ó τίτλος του άρθρου, **είρήνη κ' έπειτα πόλεμος**, παρά τó έναντίο: ύστερις άπό τόν πόλεμο, θά χαρούμε και μεις τήν **είρήνη**.

Λεπτόρα, 1 του Σταβρού, 1913, στο Saint-Quaiz, villa Susanne.

ΨΥΧΑΡΗΣ

-><-

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Μωρέ παιδάκια μου, έλάτε νά γελάσουμε, νά χαρούμε, νά πηδήσουμε, νά τραγουδήσουμε, νά φι-

ληθούμε. Φανταστήτε το πώς φέματα είναι όσα πιά άπάνω σάς έγραφα κ' εκλαιγα. Δέν πάθει ó **Νουμάς**, θά εξακολουθήσει. Τί λαμπρή, τί ώραία, τί γλυκειά είδηση ! Έτσι δέν είναι ; Τόμαθα μόνο άφου έστειλα στήν Άθήνα τó άρθρο μου. Και τήν έπαθα. Γιατί νά διήτε τί τρέχει. Μιά και κατάστρωσα τίποτις στό χαρτί, αδύνατο μου είναι νάλλάξω άρχή, τέλος ή και μέση. Μαζί χυθήκανε, μαζί πρέπει νά ξαναχυθούνε, δηλαδή νά ξαναγίνη δλο άρθρο—ή νά μείνη όπως είναι.

Τό λοιπόν είπα νά μείνη, άφησα τούς άποχαιρειτισμούς, άφησα και τάλλα. Τή στιγμή πού τά λέγαμε, άλήθεια είτανε, ταιριάζανε κίολας. Στο βάδισμα τó μακρινό τής 'Ιδέας, σταθήκανε κι άφτά ένα σηπείο. Άς τά φυλάξουμε στά ιστορικά μας. Ένα είναι βέβαιο, πώς με κακία τίποτα δέ λέω, άν κ' έχω κάποιο δικαίωμα κάτι νά πώ. Θάτανε άμαρτία νά πειραχτή κανένας, μάλιστα καμιά. Μην ξεχνάτε πώς οι Πολίτες έμεις είμαστε και χωρατατζήδες.

Με χρυσά γράμματα ώστόσο αξίζει νά χαράξουμε στά κατάστιχα τής 'Ιδέας τόνομα εκείνου ή εκείνων πού θυσιαστήκανε και συλλογιστήκανε πώς χέρι χέρι με τή νίκη τήν πολεμική βαδίζει και ή γλωσσική μας ή νίκη. Θέλουνε και οι δύο τους προσοχή, γιατί έθνικές είναι και οι δύο.

Έλπίζω νά τούς διώ, νά τούς χαρώ, τούς αξίους τούς άθρώπους, έπειδή στό άρθρο μου τόν έπίλογο, ψέμα δέν είναι πού του χρόνου σκοπέσω νά κατεβώ στάγια τά χώματα ζωντανός, εκεί πιά νά λουστώ με τά σωστά μου στέν "Ηλιο τής 'Ιδέας.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Παρασκευή, 19 του Σταβρού, 1913.

ΡΥΘΜΙΚΗ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

Τό «Ώδειον Λόττινερ», ή μοναδική μουσική άκαδημία μας, εισάγει φέτος τή «ρυθμική γυμναστική» του μεγάλου Έλβετου μουσικοπαιδαγωγού Jaques Dalcroze. Τί σημαντική ήθοπλαστική σημασία έχει τó σύστημα αυτό, μπορεί νάν τó ιδεί ó καθένας, διαβάζοντας τó φωτιστικό πρόλογο του ίδιου του Dalcroze, πού τονέ δημοσιεύει τó Ώδειο Λόττινερ σ' ένα μανιφέστο του, μαζί με τή γνώμη του καθηγητή κ. Άντ. Χρηστομάνου.

«Η έπισταμένη μελέτη τής μεθόδου του Jaques Dalcroze τής ρυθμικής γυμναστικής—γράφει ó κ. Χρηστομάνος—πειθει ότι, ή έφαρμογή αυτής, ιδία εις Παρθενάγωγια, θέλει είσθαι ευεργετική διά τήν διάπλασιν του τε σώματος και του χαρακτήρος, ρυθμίζει και βαθύνει τήν άναπνοήν, άναπτύσσει τόν θώρακα, κανονίζει τήν λειτουργίαν τής καρδιάς, τονώνει τούς μύς και καθιστά ένα έκαστον έξ αυτών, ή και πλείονας όμού, ύποχειρίους εις τήν θέλησιν».

Τό «Ώδειον Λόττινερ» έφερε έπίτηδες άπό τήν Έλβετία δασκάλα, άριστούχο τής Σχολής Dalcroze.

ΜΟΥΣΙΚΟΦΙΛΟΣ